

KASTÉLY ÓBUDÁN

Lehúzzák az eget a nehéz, sötét felhők, csöndesen csorog alá a Fő térre, amelyet szürke háttér övez félkaréjban: a frissen nőtt betondzsungel. Tenyérnyi, már csak formájában és hangulatában copfízlésű térség; nemcsak a magyar filmekről ismerős, nemegyszer láthattuk külhoniakban is. A megőrzésre szánt Óbuda egyik részlete ez a hely, ahol szinte konzerválódott a hajdani kamarai-mezőváros hangulata. Ihletett hely: két középkori prépostság romjai is szunyadnak az útburkolat alatt, s fölöttük dübörögnek a buszok, suhannak az autók a Duna-part felé.

Az emeletes fal a tér déli felénél élesen megtörik, s

mágnásfamiliánk megépíti a maga rezidenciáját: az Esterházyak „magyar Versailles”-t csinálnak Fertődön, Keszthelyen a Festetich család építkezik lázasan, Brunswickék Martonvásáron, a Széchenyiek Nagycenken, Grassalkovich Gödöllőn. A Zichy család is nagy igényű rezidenciát képzelt Óbudára. Volt is benne minden, amit ilyen kastélyba a kor színvonalán meg kívánni lehetett. A lakosztályokhoz szalonokat illesztettek, de épült ide kápolna meg színház is, és természetesen téli kert. Schoen Arnold vizsgálódásaiból tudjuk: „Ebben a vallásosság és művészetek által mélyített, nemes szórakozásokkal telített udvarban, amelynek előkelő, fenkölt szellemét milliójét övező nagyszámú személyzet alkotta keretéből a komikus házitörpe sem hiányzott...”

Azt is tudjuk, hogy a kastély csinosításában, akárcsak a már alig látható barokk-Óbuda szépítésében milyen nagy szerepe volt a Zichy család udvarmesterének, a méltatlanul elfeledett Bebo Károly szobrásznak.

Elképzelhető, milyen élet folyt e falak között, ha Zichyék Fő téri rezidenciáját Mária Terézia is meglátogatta Migazzi bíborossal. A Zichyek óbudai udvartartása 1766-ban szűnt meg. Akkor még friss kastélyuk ettől kezdve kincstári célokat szolgált. A Kamara kezén alaposan megváltozott minden: a kastélyt át-meg átépítették, parkját megszüntették, ékes oromzatait és kapuit elpusztították. Még a kis oratóriumos kápolnát is földemmel osztották meg. Főlsorolni sem lehet, hogy azóta mi minden lett belőle, hányféle célt szolgált.

Óbuda és nemzeti művelődésünk látta kárát, hogy a Zichyek rezidenciája egyetlen pillanatra sem tudott Fertőd, Keszthely, Martonvásár vagy Nagycenk nyomába vergődni, noha ehhez minden adottsága megvolt. Földrajzi fekvése, s a hely történelmi múltja — ilyen távolból úgy látszik — mintha azt parancsolta volna, hogy a XVIII. század fölvilágosult eszméi Óbudáig eljárnak, s innét is sugározzanak.

2.

A Zichy családnak hiába volt mérhetetlen vagyona, tagjai között alig-alig akadt, aki azonosult volna a nemzet céljaival. Pedig bőven lett volna alkalmuk rá, ám ők az ókonzervatív mágnások hagyományos „schwarz-gelb-ségén” valahogy mindig túlbettek. Jelenlétük nyoma hajdani székhelyükön, Óbudán könnyen megszámlálható.

De meg kell hagyni, a kastély helyét okosan választották ki, noha a török kiűzése után bizonyára még világosabban megőrződött itt a középkori Óbuda városszerkezete. Volt mihez igazodni. A kastély alatt heverő gótikus falmaradványok a XI. és XIV. századi prépostsági templomok alapjait örzik. Árpád-házi királyaink és az Anjou-királynék emlékét.

Más kérdés, hogy a Zichyek sehogy sem tudtak okosan sáfárkodni az óbudai adottságokkal. Mérhetetlen vagyonuk birtokában ők csak önmaguk mecénásai, s legfeljebb az egyház kegyurai voltak.

A születő új Óbuda az elmúlt években mintegy Egefvárosnyi lakossággal gyarapodott. A városrészt művelődési intézményei már korábban is messze elmaradtak a legszerényebb kívánalmaktól. A hajdani Korona-kávéház helyén árválkodó, nyirkos, salétromos falú művelődési házzal nem volt mit dicsekedni, minden valamire való magyar falu különbet, tágasabbat mondhat magáénak. S korszerűbbet.

Ha szerényen is, szinte magamagát ajánlotta a kastély az új szerepkörre.

Először meg se hallgatták, tudomást se vettek róla, hiszen mindenki csak arra figyelt, hogyan csaperedjék és növekszik a város.

Nem figyeltek rá? Akkor is kikövetelte jogát az élethez. Vagyis a megmaradáshoz. A megmaradás joga az öreg óbudai kastély esetében azt

jelentette, hogy azzá kell lennie, amivé még fénykorában sem válhatott.

Minden újjászületésnek csak akkor van értelme, ha az minőségi változást ígér. Az óbudai kastélynak most kezdődő életében sokkal jobb sorsot szántak, mint amilyent megélt.

3.

Itt, az udvaron, vagyis a hajdani parkban, több mint negyven szobor állott a Zichyék idején, most csak egyetlen kislánytárválkodik fázósan a januári ég alatt; tőle jobbra az a négy restaurálásra váró homokkőszent, akit a táborhegyi szemétdombon leltünk, s minap hoztuk ide a sereg katonái és a televízió segítségével. A barokk-Óbudának egyebe sem volt, csak megannyi kőszentje. Azok oltalmazták, kivált a jeles Flórián.

De emennek a nyurga, kamasz-Óbudának is vannak már szobrai. A kastély ódon pincéjében, ott, ahol a középkori prépostság kövei perlekednek az elmúlással, katakombaszerű térséget alkotnak a falak: alattuk két tucat fémszobor. Somogyi József látomásai. Noha mai fogantatású műalkotás valamennyi, mégis szépen illenek a barokk kastély középkori pincéjébe, mintegy jelezve is a jó művészet örökkévalóságát. Mert Somogyi Corpusa, Dózsája vagy éppenséggel az Óbudának szánt *Hárfás lány*, noha mind-mind fémből való, mégis jól illenek a gótika ihletében rakott kövekhez, ahol kimaradt a reneszánsz — s vele jó háromszáz esztendő — s mindjárt a barokk jött, annak is a nőiesebb, provinciális formája, amelyet találozunk jelölünk Mária Terézia nevével.

Ma már azoknak is igazat kell adnom, akik a barokk kastélyba szánták Kassák Lajos hagyatékát, meglehet csak véletlenül jutott hely neki ebben a környezetben. Mert, ahogy Somogyi József kiállítása láttán tünődünk kell a stílusok és korok változásán, Kassák életműve még hangosabban idézi történelmünk fordulatát. Igen, Kassák képei, versei vagy kollázsai harsányan figyelmeztetnek a főnixlelkű Magyarországra, ahol a megújító forradalmi eszmék a művészetekkel együtt próbálták csodát tenni.

A kis helytörténeti gyűjteményt idézve, nagyon keveset mondanék azzal, hogy darabjait bármelyik hivatásos műzeum sajátjának vallhatná. Nem: ezeket a tárgyakat szellemiségükkel együtt csakis Óbuda vállalhatja, mert benne él, lüktet a táj, a város etnikai és politikai múltja. Vagyis a történelme. S ott, ahol ilyen nagy becsben őrzik a történelmet, igazán nem látszik öntetszelgésnek, amit a jövődönék szántak.

Mert a jövődönék, vagyis az ifjúságnak újúi meg a Zichy-kastély, az ifjúságnak szánták szép színháztermét, sok-sok klubszobáját. A tanulásra, művelődésre, vagyis az elmék pallérozására való csöndes termek áhítták is az ifjúságnak teremtdőt.

Kik teremtették? Itt mindenkinél megadatott, hogy ki-ki a lehetősége szerint mecénáskodjék. Nevek és számok csengenek az emlékezetben. Sok-sok név, s jó néhány millió. Mintegy pótolva is a hajdanvolt Zichyék ajándékozó buzgalmát, ami örökre elmaradt. Legelől járt a főváros, de az sem kevés, amit az óbudai üzemek és intézmények tesznek, vagy az ifjúsági szövetség, vagy a műemlékesek. Főlsorolni sem lehetne, hányan s hányféleképpen bábáskodnak a Zichy-kastély újjáteremtődésénél.

Hiányos lenne a kép, ha megelégednénk az örvendezéssel. Hiszen a Zichy-udvarháznak még csupán negyedrésze szolgálja a művelődést; a szárnyépületek nagyobbik felében üresen ásitának a termek. A kastélyt övező gazdasági épületek is arra várnak, hogy több ezer négyzetméternyi termeiket már nemesebb célokra használják.

A születő közösség próbálja erejét a barokk falak között.

Kiss Károly

újabb térséget alkot. Itt mérleg Krúdy Gyula bronzba öntött arcmása, a jelenvalóság és öröklét végtelen párbeszédén, s azon, hogy itt dobogott hajdan Óbuda szíve.

1.

Az egyemeletes csupasz falak mögött áll a Zichy-kastély frissen, rózsaszínen és vakító fehérén; innét sehova nem lát szegény, legfeljebb a szürke fellegekre. Csipkerózsika ő, akárcsak Óbuda s most ébredzik.

Láttam én álomba zuhantan is; öreges, omló vakolata alatt életveszélyes volt megállni. Akkor éppen a dohánygyár raktárául szolgált a kastélyt övező építmény, amelyet depónak neveztek az óbudaiak. A háború előtt az Óbudai Dohánygyár főtisztviselői laktak a kastélyban.

Az óbudai kastélyt a XVIII. századi Magyarország egyik leggazdagabb mágnás családjának emelte alig évszázaddal utána, hogy az Esterházyakkal, Csákyakkal ők, a Zichyek is grófságra verekedtek magukat a Habsburgok oltalmában. Ebben a században mindenik